

POLOŽAJ IN DRUŽBENE MOŽNOSTI DEKLIC IN DEKLET V EU – S Poudarkom NA IZOBRAŽEVANJU¹

Povzetek. Študija obravnava prikrite mehanizme, ki učinkujejo na spolno diskriminacijo dekllic in deklet v procesu izobraževanja. Z orodji empirične analize ugotavljamo diskrepanco med deklškimi talenti in znanji na eni strani in poljem izobraževanja in poklicnega usposabljanja na drugi strani. Ugotovitev, da se matematične in naravoslovne kompetence deklet ne realizirajo na ustreznem področju šolanja, se pridružujeta tudi ugotovitev o manjši kibernetični pismenosti deklet in njihovi potencialni tradicionalni seksualizaciji skozi šolsko spolno vzgojo. Avtorici študije ugotavljata, da vztrajnost diskriminacijske spolne delitve izobraževalnih in poklicnih vlog temelji na neopaznih, »naravnih« usakdanjih diskriminacijskih praksah in na spolno nesenzibiliziranih diskurzih, ki jih moč kapitala kot osrednjega gibala družbe v aktualnem trenutku še krepi.

Ključni pojmi: področja izobraževanja in poklicnega usposabljanja, enake možnosti, matematični in naravoslovni talenti in znanja, kibernetična kompetenca, spolna vzgoja, skriti učni načrt.

Uvod

V zadnjem času so se zgodile pomembne spremembe v vsakdanjih izkušnjah deklet in mladih žensk. Spremenila so se njihova pričakovanja v zvezi s svojo vlogo. Zdi se, da so se jim odprle mnoge nove možnosti, še zlasti izobraževalne in zaposlitvene. Globalizacija je pospešila prehajanje ljudi prek meja, odprla je nove trge in zaposlitvene možnosti. Vendar je obenem pov-

* Red. prof. dr. Mirjana N. Ule, vodja Centra za socialno psihologijo na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

** Dr. Renata Šribar, zunanja sodelavka Centra za socialno psihologijo na Fakulteti za družbene vede in zasebna raziskovalka na področju sociologije in socialne ter kulturne antropologije.

¹ Avtorici sta ekspertno poročilo in predlog indikatorjev za položaj dekllic in deklet v državah članicah Evropske unije pripravili na povabilo in s sredstvi Urada za enake možnosti RS. Tematsko in ciljno je projekt povezan s predsedovanjem Slovenije Svetu EU in Evropskemu svetu v obdobju januar–junij 2008. Predstavljen je bil na konferenci Skupine na visoki ravni za integracijo načela enakosti spolov v organizaciji Vlade RS na Brdu pri Kranju dne 11. januarja 2008. Avtorici se zahvalujeta Uradu za enake možnosti za strokovno zaupanje in sodelovanje pri zajemu podatkov.

zročila nova razlikovanja in diskriminacije. Globalizacija potrebuje stalne samoinvencije in samospremembe, saj ljudje le tako lahko preživijo v novih kulturnih, družbeno-ekonomskih in političnih razmerah. Sociološke analize kažejo, da neoliberalne zahteve po individualizmu, racionalnih izbirah in samouresničenju nasprotujejo prevladujočim javnim diskurzom o vlogi deklet in o »ženskosti«.

Odraščanje deklic je socialno konstruirana stvarnost, ki s sklicevanjem na fiziologijo in psihologijo naturalizira svoj spolno diskriminacijski značaj. Položaj in družbene možnosti deklic se realizirajo tako individualno kot kolektivno skozi udeležbo posameznice v institucionalnih praksah in diskurzih, ki določajo žensko mladost. Značilnosti ženske mladosti se spreminjajo z zgodovinskim obdobjem, družbenim kontekstom, rasno, etnično in razredno pripadnostjo, spolnimi praksami in drugimi dejavniki. V pričujočem članku analiziramo položaj deklic in deklet oziroma mladih žensk v EU na osnovi temeljnih dejavnikov diskriminacije. Zanima nas izobraževanje, vključno z uporabo novih tehnologij in šolsko spolno vzgojo. Izhajamo iz strateških dokumentov EU in OZN ter statističnih baz podatkov, ki so pripoznane kot znanstveno relevantne (EUROSTAT, HBSC, WHO, OECD – PISA).

Spolna konstrukcija odraščanja

Za sodobne družbe je značilno, da vsi socialni sistemi, ki so pomembni za odraščanje, le-tega obvladujejo sočasno, v skladu s svojo specifično strukturo. Nasprotja in problemi, ki so inherentni posamezni strukturi, se utelešajo v posamezniku in posameznici.² Tudi položaj in družbene možnosti deklic in deklet odražajo notranjo ne celovitost sistemov, pri čemer je najbolj pomemben izobraževalni. Po eni strani odprtost šole za oba spola daje dekletom možnosti za izobraževanje v različnih smereh in raznotere delovne kvalifikacije ter samostojno poklicno kariero, po drugi strani pa jim vloge, ki jim jih v odraščanju pripisujejo kultura z mediji in posebej še ekonomska sfera, omejujejo perspektive. Te omejitve lahko presegajo le z velikimi napori in tveganji.

Za pozno moderno je značilno, da vladajoči diskurzi in družbene silnice, ki obkrožajo in oblikujejo odraščanje in spol, omogočajo definicijo različnih vrst spolno zaznamovanih vzorcev odraščanja. Ti so opredeljeni s preseki kategorij – razreda, rase, spolne usmeritve, etnične pripadnosti in osebnih zmožnosti posameznice. Posebno pozornost je v tem smislu potrebno pos-

² *Sintagma družbena struktura konceptualiziramo kot realizacijo družbenih odnosov; »družbeni sistem« pa je institucionalna mreža, ki ima sama po sebi zgolj virtualen značaj, saj jo prek konstitutivnih delov institucij, kot so nomenklatura, namembnost, javne in skrite agende, materializira, »prizemlji« šele praksa (Lešnik, 1999: 37).*

vetiti določeni hierarhičnosti, v kateri imajo marginalizirane oblike ženskosti dodatno podrejen status (Aapola, Gonick, Harris, 2005: 1). Odraščanje deklet in deklic je tako še vedno obeleženo s stalnimi implicitnimi pogajanji o rasnih, razrednih in spolnih ženskostih.

Čeprav ni dvoma, da institucionalni pogoji v posameznih državah, kot so dostopnost izobraževanja, zaposlovanja in ekonomske samostojnosti, pomembno vplivajo na položaj deklic in mladih žensk, pa je njihova realizacija vendarle v dometu socialne države in politike. Še kompleksnejši vpliv na položaj deklet in žensk imajo kulturni dejavniki, posebej »spolna kultura« (*gender culture*), »spolni red« (*gender order*) in »spolna ureditev« (*gender arrangement*). Spolna kultura zaobjema vladajoče predstave o tem, kaj so zaželeni, »pravilni« odnosi v delitvi dela in vlog med spoloma v dani družbi. Te predstave so institucionalizirane kot norme, zato ostajajo relativno konstantne in predstavljajo glavno oporno točko za vsakdanje vedenje posameznikov oziroma posameznic in njihovo delovanje v socialnih institucijah. Spolni red zajema relativno stabilne strukture spolnih razmerij in odnose med različnimi družbenimi institucijami, ki se nanašajo na spolne strukture; gre na primer za delitev družbene moči in emocionalne ali telesne relacije med spoloma. Spolna ureditev zaobjema družbeni okvir, ki ga proizvajata spolna kultura in spolni red (Pfau-Effinger, 1998: 151). Ključne sestavine spolne ureditve so vloge socialnih akterjev in akterk, njihova pogajanja o zavezujočih vsebinah spolne kulture in spolnih struktur.

Obstoječo spolno ureditev lahko ustrezno analiziramo le tedaj, če upoštevamo razmerja moči, družbene napetosti in protislovja, procese reprodukcije in spremembe v različnih družbenih razmerjih. Pri tem je treba upoštevati, da je lahko spolna ureditev v neki družbi uravnovežena, čeprav so razmerja moči med spoloma nesimetrična. In zdi se, da se v sodobni družbi dogaja ravno to. »Dekleta« so v medijskih prikazih uprizarjana po eni strani kot nove heroine, kot nosilke zgodb o uspehu, kot privlačna in asertivna bitja, pop zvezde, kulturni idoli, ki uspešno konkurirajo svojim moškim sovrstnikom. Po drugi strani pa je dejstvo, da te medijske (po)ustvaritve zajemajo le ozek segment deklet, da so ti uspehi praviloma relativni in tudi hipni, omejeni na mladost; ponavadi ne vodijo v kasnejšo poklicno kariero.

Ravno tako se na prvi pogled zdi, da so dekleta več pridobila od »nove ekonomije« kot fantje. Vse več jih zaključuje vse višje stopnje izobraževanja, pri učnem uspehu so na vseh ravneh izobraževanja vse boljše. Bolj kot fantje se prilagajajo zahtevam po fleksibilnih zaposlitvah in fleksibilnih biografijah in podobno (Aapola, Gonick, Harris, 2005: 63). Poleg tega so se močno razširili »ženski« sektorji zaposlovanja (trgovina, storitvene dejavnosti, komunikacije), *part-time* zaposlitve in zaposlitve za določeni čas. Nekatere prestižne zaposlitve, prej povsem moška domena, so postale »feminizirane«, na primer pravo, medicina. Hkrati se spreminja tudi polje idej. Značilen je prodor

antirasističnega, postmodernega in *queer* feminizma, ki problematizira samo kategorijo »deklic«, »deklet«.

A druge raziskave, nasprotno, kažejo, da je »nova moč« deklic navidezna, da se srečujejo s porastom in novimi oblikami pritiskov in nasilja, da se krepijo implicitni pritiski in prikrito nasilje, ohranjajo pa se tudi stare seksistične oblike podrejanja in ogrožanja deklic. Kritiki in kritičarke opažajo, da so sodobne družbe oropale dekleta za njihov glas in jih pozicionirale kot zelo ranljive in psihološko obremenjene nove Ofelije (Pipher, 1994: 9). Zlasti za dekleta iz socialno deprivilegiranih in marginaliziranih slojev velja, da so še pod večjimi pritiski, kot so bile v tradicionalnih industrijskih ekonomijah.

Pripisovanje »neodraslosti« v pomenu življenjske nekompetetnosti deklet se odraža tudi v jeziku, saj je dokaj običajno govoriti o »dekletu«, »punčki« celo tedaj, ko se nagovarja odrasle ženske. To naj bi bil celo kompliment, kar kaže na moč opisane konstrukcije ženskosti kot pomanjkljive v svetu »odraslosti«. »Prava« dekleta – tako ugotavlja znanstvenica L. Johnson v raziskavi o diskurzih deklinosti – naj bi bila heteroseksualna, nedolžna, podredljiva, pozorna na svoj videz, usmerjena k družini, poklicno nezainteresirana in ustrezljiva (Johnson, 2005: 6).

Empirična analiza položaja deklic v EU

Odraščanje deklic kot pomembno in avtonomno področje raziskovanja, razvoja in zaščite je izpostavljeno v pomembnih mednarodnih dokumentih. Povezuje se tako z uspešno socializacijo kot z družbenim razvojem nasploh. Področja, ki so eksplicitno ali implicitno povezana s položajem in možnostmi deklic, izhajajo iz dveh osnovnih mednarodnih dokumentov, iz Konvencije o pravicah otrok (CRC)³ in Konvencije o preprečevanju vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW)⁴. Temeljna področja in zahteve konvencij so:

- zaščita osebne integritete in pravic deklic, zavedanje njihovih potreb in potencialov,
- zdravje deklic s poudarkom na reproduktivnem in spolnem zdravju,
- enake možnosti za izobraževanje in poklicno usposabljanje,
- enake možnosti zaposlovanja deklet in žensk, preprečevanje ekonomskega izkoriščanja,
- pravica do obveščенosti in do pravične obravnave v medijih,
- zaščita pred vsemi oblikami fizičnega, duševnega in seksualnega nasilja,
- dekonstrukcija tradicionalnih spolnih vlog in praks,

³ Konvencija o otrokovih pravicah, Generalna skupščina Združenih narodov, resolucija št. 44/25 z dne 20. novembra 1989.

⁴ Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, Generalna skupščina Združenih narodov, resolucija št. 34/180 z dne 18. decembra 1979.

- spodbujanje participacije deklic in žensk v javnem in političnem življenju,
- preseganje kulturnih stereotipov in diskriminacijskih praks, povezanih z deklicami.

Socialni razvoj in družbene možnosti za deklice so ključne za položaj žensk v družbi v prihodnosti, obenem pa je položaj žensk pokazatelj položaja deklic v družbi. A vendar je položaj deklic še vedno določen z diskriminacijskimi normami, ki zadevajo socialni razvoj otrok in tistih, ki so povezane s položajem žensk. Tako so deklice objekt v preseku represij tako nad ženskami kot nad otroci. Novejše deklaracije in drugi strateški dokumenti OZN in EU ugotavljajo, da so deklice najbolj ranljiva skupina, zato je nujno, da so obravnavane kot avtonomna, ne pa tudi homogena družbena skupina. V evropskih strateških usmeritvah so torej definirane kot družbeno prioritarna tema, ki jo je treba obravnavati z vso občutljivostjo, resnostjo in odgovornostjo.

Položaj in družbeni pogoji odraščanja deklic v EU se razlikujejo od tistih v ostalih delih sveta. Čeprav so družbene možnosti deklic na mnogih področjih v Evropi boljše kot v ostalih delih sveta, zlasti glede dostopnosti zdravstvenih storitev in šolanja, pa natančnejši vpogled pokaže vrsto prikritih diskriminacij tudi v teh okvirih. Hkrati pa se večja prepada med možnostmi privilegiranih skupin deklic in rastočimi segmenti le-teh iz revnih, razsejanih, etničnih in drugih manjšin. Poudarek na usmeritvi k človekovim pravicam deklic je implicitno vključen tudi v dokumentu o otrokovih pravicah, ki ga je leta 2006 formulirala Evropska komisija (*«Towards an EU Strategy on the Rights of the Child»*). V strategiji o pravicah otrok so posebej izpostavljeni problemi, povezani s položajem deklic, kot so spolno nasilje, trgovanje z ljudmi, otroško pornografijo in izkoriščanjem dela deklic.

Ključni strateški dokument OZN, povezan s položajem deklic in deklet, je utemeljen v Pekinški platformi za delovanje (*«Beijing Platform for Action»*), sklepnem dokumentu četrte svetovne konference o ženskah; tu se je oblikovalo dvanajst področij, pomembnih za položaj žensk, ki jim je treba posvetiti družbeni interes (*girl child* je eno izmed njih). Ta področja z indikatorji zaporedno pokriva tudi EU. Podrobnejša tematizacija področja *girl child* je vključena v Sporazum o odpravi vseh oblik diskriminacije in nasilja nad deklicami (*«Agreed conclusions on the elimination of all forms of discrimination and violence against the girl child»*); ta je bil sprejet na 51. seji Komisije za status žensk pri OZN leta 2007. Na navedenem srečanju je EU sodelovala s poslanico. Poslanica EU opozarja na nasprotje med deklarirano ureditvijo položaja deklet in realitetami. Ugotavlja, da se visoka raven formalne izobrazbe ne odraža v zaposlitvah in delovnih položajih žensk. Za razliko od upravljanja s pojavom nasilja nad otroci in deklicami, ki je dobro pokrit s

programom Daphne, pa je potrebno intervenirati predvsem na področju spolnega in reproduktivnega zdravja ter preprečevati feminizacijo revščine. Poslanica opozarja še na potrebo po medsektorskem reševanju problematik, povezanih s položajem in vlogo deklic in deklet.

Izobraževanje in izobraževalni dosežki deklic in deklet

Izobraževanje in poklicno usposabljanje deklic in deklet je temeljnega pomena, saj je prvi pogoj za njihovo zaposlovanje in kasnejšo osebno in poklicno kariero. Pri tem je izjemnega pomena takšno izobraževanje in kvalificiranje, ki usposablja ženske za tiste poklice in dela, ki so povezani s sodobno tehnologijo in razvijajočo se družbo znanja, zato preverjamo, koliko so ti poklici že na stopnji izobraževanja sploh dostopni za dekleta. Zanima pa nas tudi širši vidik izobraževalnih dosežkov deklic v EU v primerjavi s fanti.

Tabeli 1 in 2: KONČANA IZOBRAZBA PO ISCED 3 IN 4, STAROST 15–19, SKUPAJ IN ODSOTEK DEKLET

	Višja sekundarna izobrazba – 3. stopnja – predpoklicni in poklicni programi					
	2003		2004		2005	
	Total	% deklet	Total	% deklet	Total	% deklet
EU 27	:	:	:	:	:	:
Avstrija	67246	41,87 %	:	:	68674	43,77 %
Belgija	117101	54,42 %	117818	53,36 %	117829	53,33 %
Bolgarija	77999	48,36 %	75554	49,05 %	80872	49,00 %
Ciper	9596	50,76 %	9231	51,51 %	10071	50,74 %
Češka	118920	49,79 %	117489	49,58 %	119339	49,57 %
Danska	60435	56,25 %	63444	57,03 %	62943	57,07 %
Estonija	14899	54,33 %	14636	53,01 %	15654	54,09 %
Finska	84587	56,01 %	:	:	86452	56,00 %
Francija	795236	49,82 %	:	:	:	:
Nemčija	905178	49,79 %	918032	50,01 %	927807	50,01 %
Grčija	128970	52,60 %	123897	51,50 %	125499	49,66 %
Madžarska	111905	51,27 %	119024	50,97 %	113024	50,37 %
Irska	59534	52,07 %	61552	52,20 %	107095	46,23 %
Italija	0	0	574839	50,01 %	569690	49,88 %
Latvija	26806	51,16 %	25436	50,35 %	27615	52,61 %
Litva	44937	52,58 %	44973	53,06 %	43057	52,60 %
Luksemburg	3506	52,08 %	3537	50,95 %	3901	53,04 %
Malta	0	0	:	:	1516	36,08 %
Nizozemska	177474	51,63 %	191966	51,62 %	194945	51,57 %
Poljska	646080	47,08 %	603817	52,08 %	644014	50,13 %
Portugalska	70914	54,02 %	65125	56,79 %	64559	57,60 %

Romunija	256878	48,72 %	250133	48,43 %	330451	47,04 %
Slovaška	59130	46,63 %	79115	49,91 %	81525	49,61 %
Slovenija	29214	50,90 %	30333	50,89 %	29158	51,83 %
Španija	338944	55,41 %	328674	55,70 %	371899	55,42 %
Švedska	76255	50,46 %	80480	50,54 %	83980	50,73 %
Velika Britanija	:	:	:	:	:	:

Vir: Eurostat, dostopno na

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/edtr/educ/educ_isc97&language=en&product=EU_MASTER_education_training&root=EU_MASTER_education_training&scrollto=0

	Postskundarna neterciarna izobrazba - 4. stopnja - predpoklicni in poklicni programi					
	2003		2004		2005	
	Total	% deklet	Total	% deklet	Total	% deklet
EU 27	:	:	:	:	:	:
Avstrija	23363	58,76 %	:	:	28899	61,79 %
Belgija	20573	53,92 %	23242	53,98 %	24085	53,68 %
Bolgarija	2574	32,56 %	1623	27,42 %	847	59,98 %
Ciper	-	-	-	-	-	-
Češka	38788	52,65 %	41411	51,53 %	35698	52,87 %
Danska	643	33,13 %	592	30,41 %	711	33,19 %
Estonija	4360	63,78 %	3775	63,28 %	3843	60,99 %
Finska	2919	53,20 %	:	:	3541	53,60 %
Francija	9338	65,45 %	:	:	:	:
Nemčija	138338	44,63 %	151692	45,68 %	162623	45,37 %
Grčija	:	:	14011	51,87 %	14672	51,38 %
Madžarska	35270	55,64 %	36149	53,67 %	34612	52,79 %
Irska	12561	49,65 %	17205	41,28 %	8702	17,70 %
Italija	0	0	37193	61,00 %	41692	61,00 %
Latvija	3175	55,21 %	2779	68,87 %	2130	61,69 %
Litva	3355	64,77 %	3344	63,58 %	4060	60,91 %
Luksemburg	199	30,65 %	188	30,85 %	136	16,18 %
Malta	0	0	:	:	0	0
Nizozemska	2278	22,04 %	2300	18,61 %	2559	25,56 %
Poljska	80542	62,72 %	87143	62,86 %	92111	61,14 %
Portugalska	423	27,90 %	681	37,30 %	:	:
Romunija	25337	60,88 %	22636	64,30 %	18530	63,97 %
Slovaška	3317	51,01 %	2540	58,90 %	2526	43,78 %
Slovenija	1027	49,66 %	1298	50,39 %	703	72,69 %
Španija	-	-	-	-	-	-
Švedska	385	36,10 %	591	41,62 %	875	55,09 %
Velika Britanija	:	:	:	:	:	:

Vir: Eurostat, dostopno na

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/edtr/educ/educ_isc97&language=en&product=EU_MASTER_education_training&root=EU_MASTER_education_training&scrollto=0

Zanimivo je, da ni spolne neenakosti glede na številčnost tistih, ki končujejo predpoklicno in poklicno šolanje, in da dekleta celo preHITEVAJO v zaključevanju tovrstnega izobraževanja in usposabljanja. Natančnejša primerjava podatkov o izobraževalnih poteh deklet in fantov v EU v letih 2003–2005 pokaže, da so dekleta na splošno dokaj uspešna pri zaključevanju svojega sekundarnega na 3. stopnji in tudi posekundarnega, predterciarnega šolanja na 4. stopnji predpoklicnega in poklicnega izobraževanja (z izjemo Danske, Irske, Luksemburga in Nizozemske na 4. stopnji, če se osredotočimo na zadnje leto). Vendar pa natančnejša analiza pokaže izjemno pomembne razlike po spolu. Dekleta namreč v večji meri izbirajo takšno šolanje in poklicne usmeritve, ki se ujemajo s tradicionalnimi predsodki o spolno porazdeljenih talentih in sposobnostih, to pa je lahko usodno za življenjske in karijerne poteke.

Zaradi velikega pomena naravoslovno-tehniških in posebej še računalniških znanj za sodobno gospodarstvo in posledično tudi za družbeni razvoj so zelo indikativni podatki o razmerjih med dečki in deklicami, ki se izobražujejo za te poklice in znanja. Navedena relacija je razvidna iz tabele, ki prikazuje delež deklet v primerjavi s fanti v skupini mladih, ki so leta 2005 dosegli tretjo in četrto stopnjo izobrazbe na območju naravoslovno-tehniških in računalniških ved po kriterijih ISCED.⁵

Tabeli 3 in 4: KONČANA IZOBRAZBA PO ISCED 3 IN 4, SKUPAJ IN ODSOTOTEK DEKLET, PO SMERI IZOBRAZBE

2005	Višja sekundarna izobrazba – 3. stopnja – predpoklicni in poklicni programi					
	Znanost, matematika in računalništvo		Inženiring, proizvodnja in gradbeništvo		Kmetijstvo in veterina	
	Total	% deklet	Total	% deklet	Total	% deklet
EU 27	33236	11,80 %	383101	22,75 %	51276	39,58 %
Avstrija	:	:	:	:	:	:
Belgija	1191	13,77 %	13945	5,93 %	1066	19,23 %
Bolgarija	360	55,00 %	20846	28,78 %	2505	19,20 %
Ciper	0	0	799	4,63 %	0	0
Češka	0	0	40937	15,38 %	3895	57,48 %
Danska	14962	56,59 %	10548	12,05 %	1274	29,98 %
Estonija	166	19,88 %	2282	19,54 %	157	27,39 %
Finska	2479	36,22 %	16294	14,52 %	2780	53,45 %

⁵ Mednarodna standardna klasifikacija izobraževanja ISCED deli obravnavane stopnje šolanja na sekundarno predpoklicno in poklicno izobraževanje na 3. stopnji in na postsekundarno predterciarno predpoklicno in poklicno izobraževanje na 4. stopnji. V Sloveniji se obe skupini umeščata v srednješolsko izobraževanje, vendar zaradi razvidnih vzrokov uporabljamo klasifikacijo ISCED.

Francija	878	23,58 %	237666	8,23 %	12484	23,21 %
Nemčija	18461	16,39 %	159937	8,70 %	12239	31,44 %
Grčija	9397	34,92 %	8924	6,32 %	595	15,13 %
Madžarska	338	36,39 %	13030	13,78 %	977	30,60 %
Irska	2936	52,76 %	18513	2,80 %	1331	23,52 %
Italija	:	:	:	:	:	:
Latvija	26	19,23 %	451	25,06 %	70	85,71 %
Litva	-	-	3643	19,32 %	167	29,94 %
Luksemb.	79	7,59 %	675	11,85 %	84	23,81 %
Malta	0	0,00 %	0	0	0	0
Nizozem.	8510	7,50 %	28758	4,99 %	4618	42,27 %
Poljska	18895	4,59 %	129346	14,84 %	7926	39,48 %
Portugalska	:	:	:	:	:	:
Romunija	-	-	141854	39,03 %	28633	35,08 %
Slovaška	2446	54,09 %	24448	15,69 %	2591	38,90 %
Slovenija	248	4,84 %	6920	11,65 %	908	62,11 %
Španija	898	17,04 %	54224	11,20 %	4429	29,83 %
Švedska	215	23,72 %	16883	8,43 %	2522	66,69 %
Velika B.	-	-	-	-	-	-

Vir: Eurostat, dostopno na

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/edtr/educ/educ_isc97&language=en&product=EU_MASTER_education_training&root=EU_MASTER_education_training&scrollto=0

2005	Postsekundarna neterciarna izobrazba – 4. stopnja – predpoklicni in poklicni programi					
	Znanost, matematika in računalništvo		Inženiring, proizvodnja in gradbeništvo		Kmetijstvo in veterina	
	Total	% deklet	Total	% deklet	Total	% deklet
EU 27	22390	28,41 %	18969	22,45 %	2221	23,64 %
Avstrija	:	:	:	:	:	:
Belgija	87	9,20 %	4372	9,26 %	328	19,51 %
Bolgarija	43	74,42 %	120	14,17 %	20	0,00 %
Ciper	-	-	-	-	-	-
Češka	0	0	3962	11,36 %	97	47,42 %
Danska	103	81,55 %	608	25,00 %	0	0
Estonija	325	45,85 %	1027	35,54 %	134	58,96 %
Finska	27	22,22 %	348	19,54 %	165	24,24 %
Francija	56	39,29 %	28	10,71 %	0	0
Nemčija	3902	17,25 %	42535	7,82 %	3256	31,60 %
Grčija	5355	42,18 %	1909	16,34 %	217	26,73 %
Madžarska	4914	35,88 %	7404	14,67 %	767	24,38 %
Irska	134	22,39 %	5028	1,27 %	552	5,80 %
Italija	:	:	:	:	:	:
Latvija	444	15,32 %	3393	13,47 %	113	28,32 %

Nadaljevanje tabele 4 s strani 307

2005	Postsekundarna neterciarna izobrazba – 4. stopnja – predpoklicni in poklicni programi					
	Znanost, matematika in računalništvo		Inženiring, proizvodnja in gradbeništvo		Kmetijstvo in veterina	
	Total	% deklet	Total	% deklet	Total	% deklet
Litva	28	39,29 %	1025	37,27 %	4	50,00 %
Luksemb.	0	0	98	3,06 %	7	42,86 %
Malta	0	0	0	0	0	0
Nizozem.	:	:	:	:	:	:
Poljska	16138	26,55 %	3901	41,07 %	443	38,37 %
Portugalska	:	:	:	:	:	:
Romunija	804	26,87 %	2772	23,70 %	722	12,60 %
Slovaška	35	31,43 %	28	14,29 %	0	0
Slovenija	0	0	0	0	0	0
Španija	-	-	-	-	-	-
Švedska	-	-	-	-	-	-
Velika B.	:	:	:	:	:	:

Vir: Eurostat, dostopno na

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/edtr/educ/educ_isc97&language=en&product=EU_MASTER_education_training&root=EU_MASTER_education_training&scrollto=0

V tradicionalno moških smereh skorajda v vseh državah EU prevladujejo fantje. Tako na primer v srednješolskih in posrednješolskih (predfakultetnih) tehniških študijih in študiju gradbeništva brez izjeme prevladujejo mladi moškega spola. Dekleta dosegajo boljšo zastopanost od fantov v študiju naravoslovja in matematike le v nekaj državah (Bolgarija, Danska, Irska, Slovaška na tretji stopnji in prvi dve od navedenih držav na četrti stopnji). Na področju agrotehnike in veterine na četrti stopnji predpoklicnega in poklicnega izobraževanja dekleta dosegajo ali presegajo fante le v Estoniji in Litvi, medtem ko je razmerje nekoliko boljše na tretji stopnji, kjer dekleta dosegajo celo višji delež na Češkem, Finskem, v Latviji, Sloveniji in na Švedskem.

Področja šolanja, ki jih fantje in dekleta različno »izbirajo«, niso povezana z dejanskimi sposobnostmi. Kot kaže raziskava PISA 2006, ki je bila opravljena v okviru OECD (Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj), so na primer dekleta v Sloveniji v povprečju za 8 točk boljše od fantov v poznavanju naravoslovja, v matematičnem znanju so fantje boljši za 5 točk. Hkrati dekleta predstavljajo le zelo majhen delež populacije (4, 84 %), ki je končala izobraževanje na področju matematike, naravoslovja in računalništva na tretji stopnji. Podobno nizki so deleži deklet le še na Poljskem (4, 59 %) in Nizozemskem (7, 5 %) ter v Luksemburgu (7, 59 %). Tudi evropsko povprečje je tu zelo nizko. Deklet je le 11,8 odstotkov, čeprav je naravoslovno znanje de-

klet na srednješolski ravni boljše od fantov v kar nekaj držav EU (poleg Slovenije to velja za Bolgarijo, Estonijo, Finsko, Grčijo, Latvijo, Litvo in Romunijo). Pri matematiki pa so boljša le dekleta iz Bolgarije, minimalno razliko med dekleti in fanti v znanju matematike pa ima Estonija (1 točka v prid fantov).

Vse drugačno sliko s spolne perspektive kaže pregled zaključenega šolanja na tretji stopnji na področju družboslovja in humanistike. V skladu s segmentacijo področij v raziskavi EUROSTAT gre za izobraževanje, ki usposablja za učiteljski poklic, humanistiko, družboslovje in ekonomijo, ter za umetniške šole. Tu skorajda v celoti, v vseh državah EU prevladujejo dekleta.

Tabela 5: KONČANA IZOBRAZBA PO ISCED 3, SKUPAJ IN ODSOTOTEK DEKLET, PO SMERI IZOBRAZBE (glej stran 312)

Pričujoči podatki niso nekaj novega, saj je podobna razmerja kazala že raziskava o izobraževanju deklic in žensk v Evropi iz leta 1994, ki je temeljila na podatkih iz osemdesetih in devetdesetih let prejšnjega stoletja. (Unesco, 1994). Unescovo poročilo izpostavlja nekaj domnev, zakaj prihaja do tako velikega nesorazmerja v zastopanosti deklet in fantov na študijih naravoslovja, tehnike in matematike na eni strani in v humanističnih, družboslovnih in drugih študijih na drugi strani. Predstave o tradicionalnih spolnih vlogah omejujejo raznolikost študijskih in poklicnih želja in možnosti, ki sicer obstajajo med populacijo deklet. Na izbiro lahko vplivajo pričakovanja deklet o kasnejših poklicnih možnostih, pričakovanja staršev, specifična naklonjenost deklet skrbstvenim poklicem in manjša privlačnost tehniških poklicev, manjši delež štipendij za univerzitetni študij, ki jih dobijo dekleta (Unesco, 1994: 12).

Dokaz, da se dekleta že zgodaj usmerjajo v humanistično in družboslovno izobraževanje, so tudi njihove mnogo višje bralne sposobnosti in kompetence.

Tabela 6: USPEŠNOST PRI BRANJU, FANTJE V PRIMERJAVI Z DEKLETI V STAROSTNI SKUPINI 15 LET (glej stran 313)

Kot poroča Unescova raziskava, pa lahko izberejo dekleta vrsto šolanja tudi v nasprotju s svojo voljo, ker se niso mogla zoperstavljati pritiskom v zvezi z zanje »primernim« izobraževanjem (Unesco, 1994: 15). Poleg teh pričakovanj in zahtev ima močan delež v obnavljanju spolno diskriminacijske zasedbe področja šolanja tudi moška usmerjenost naravoslovnega in tehniškega šolanja. Ta je razvidna že iz učnih vsebin, izbire primerov, učnih metod in splošne klime v učilnicah. Politika maskulinizacije se nadaljuje tudi pri kasnejšem poklicnem delu.

Tabela 5: KONČANA IZOBRAZBA PO ISCED 3, SKUPAJ IN ODSOTOTEK DEKLET, PO SMERI IZOBRAZBE

2005	Višja sekundarna izobrazba – 3. stopnja – predpoklicni in poklicni programi													
	Pedagogika in izobraževanje			Humanizem in umetnost			Družbene znanosti, ekonomija in pravo			Zdravstvo in socialno varstvo			Storitve	
	Total	% deklet	% deklet	Total	% deklet	% deklet	Total	% deklet	% deklet	Total	% deklet	% deklet	Total	% deklet
EU 27	4097	88,43 %	26009	61,64 %	173137	70,01 %	56364	89,25 %	130129	53,87 %				
Belgija	0	0	13238	60,50 %	12742	59,21 %	10963	86,21 %	9109	68,60 %				
Bolgarija	0	0	756	54,50 %	6096	68,98 %	30	76,67 %	4685	58,70 %				
Česka	639	96,87 %	3038	58,49 %	20366	78,17 %	6244	92,23 %	16957	59,70 %				
Danska	0	0	7559	75,20 %	16986	61,67 %	8911	92,86 %	2703	50,54 %				
Nemčija	3117	92,91 %	13825	56,78 %	162760	65,36 %	57527	86,19 %	61147	64,62 %				
Estonija	0	0	91	71,43 %	298	83,22 %	0	0	702	65,24 %				
Irska	0	0	1877	63,77 %	8945	68,60 %	6496	89,50 %	9268	38,24 %				
Grčija	0	0	2435	50,35 %	10998	56,31 %	16208	55,34 %	296	43,58 %				
Španija	0	0	26202	65,29 %	42506	74,55 %	20558	90,71 %	18751	69,86 %				
Francija	0	0	12636	53,32 %	206241	69,73 %	83472	93,93 %	73448	61,85 %				
Italija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:				
Ciper	0	0	135	66,67 %	22	90,91 %	0	0	259	32,82 %				
Latvija	0	0	56	85,71 %	354	70,62 %	402	96,02 %	771	58,63 %				
Litva	20	65,00 %	154	75,97 %	1558	60,59 %	108	98,15 %	1253	71,67 %				
Luksemb.	8	25,00 %	67	64,18 %	1026	64,62 %	367	83,11 %	189	67,20 %				
Madžarska	25	96,00 %	534	71,91 %	3084	76,20 %	603	87,06 %	5895	57,61 %				
Malta	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
Nizozem.	2659	92,74 %	2248	36,52 %	28508	54,90 %	34262	91,57 %	20874	51,80 %				
Avstrija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:				
Poljska	281	34,16 %	7461	58,56 %	79703	74,56 %	1937	73,10 %	35289	64,00 %				
Portugalska	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:				
Romunija	-	-	-	-	25292	68,11 %	-	-	32907	36,40 %				
Slovenija	471	97,03 %	137	72,26 %	7771	69,33 %	1697	78,55 %	2711	48,40 %				
Slovaška	558	97,67 %	1710	53,80 %	14311	78,45 %	2648	86,74 %	13048	56,49 %				
Finska	75	26,67 %	2995	63,07 %	8592	72,75 %	8417	91,71 %	11250	70,91 %				
Švedska	0	0	10512	68,98 %	2916	62,35 %	5923	81,80 %	5683	54,62 %				
Velika B.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				

Vir: Eurostat, dostopno na

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcome&ref&open=/edir/educ/educ_isced97&language=en&product=EU_MASTER_education_training&root=EU_MASTER_education_training&scrollto=0

Tabela 6: USPEŠNOST PRI BRANJU, FANTJE V PRIMERJAVI Z DEKLETI V STAROSTNI SKUPINI 15 LET

2006	Branje – uspešnost: fantje v primerjavi z dekleti
Avstrija	-45
Belgija	-40
Bolgarija	-58
Ciper	:
Česka	-46
Danska	-30
Estonija	-46
Finska	-51
Francija	-35
Nemčija	-42
Grčija	-57
Madžarska	-40
Irska	-34
Italija	-41
Latvija	-50
Litva	-51
Luksemburg	-32
Malta	:
Nizozemska	-24
Poljska	-40
Portugalska	-33
Romunija	-44
Slovaška	-42
Slovenija	-54
Španija	-35
Švedska	-40
Velika Britanija	-29

Vir: OECD, PISA 2006, dostopno na http://www.pisa.oecd.org/document/2/0,3343,en_32252351_32236191_39718850_1_1_1_1,00.html.

Spolne razlike pri pridobivanju računalniških znanj in spretnosti

Kibernetična znanja in spretnosti so velikega pomena že v obdobju odraščanja, saj ima sodoben način družbenega vključevanja in povezovanja ključno vlogo v procesu socializacije. Pogosta uporaba računalnikov je na primer povezana z boljšim študijskim uspehom in večjim samozaupanjem. Računalniško znanje in spretnosti so bolj ustrezno merilo socialno-kulturnega potenciala mladih kot njihovo članstvo v različnih organizacijah, saj ima priljubljenost slednjega tradicionalne vzroke, ki se po moči razlikujejo od enega kulturnega okolja do drugega.

Raziskava Eurydice o uporabi informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT) v skupini petnajstletnih iz šolskega leta 2002–2003 je pokazala, da skoraj sto odstotkov mladih uporablja računalnike; tretjina jih je uporabljala že več kot pet let, pri čemer so fantje na splošno delali z računalniki in se z njimi igrali dlje in tudi večkrat na teden kot dekleta (Schlüter, 2005). Kljub navedeni spolni razliki v pogostosti uporabe računalnikov v šolah pri spolih ni posebnih razlik. Se pa mladi razlikujejo v načinih uporabe računalnikov nasploh. Tako fantje bolj kot dekleta uporabljajo računalnike za računalniške igrice, programiranje in pri sodelovanju v skupinah, za računalniške grafike, nalaganje glasbe in programov *software*; hkrati skoraj polovica deklet pravi, da teh aplikacij ne uporablja. Izjema so dekleta na Irskem in v Avstriji, saj so v teh državah prav tako kot fantje uspešna v bolj zahtevnih rabah računalnika (Schlüter, 2005).

Glede na ugotovljena dejstva je utemeljeno preveriti še razlike med spoloma v načinu pridobivanja računalniških kompetenc. V državah EU fantje večinoma pravijo, da so tovrstna znanja in spretnosti pridobili v sodelovanju s prijatelji, medtem ko so se dekleta učila v šoli ali doma (Schlüter, 2005: 5–8). Najbolj pomembne razlike pri uporabi, ki so povezane s »pogumom« za učenje in delo na računalniku, se odražajo predvsem pri kompleksnih nalogah, kot sta *power point* in konstruiranje spletne strani.

Tabela 7: NAČIN UČENJA RAČUNALNIŠKIH SPRETNOSTI, DELEŽ DEKLET V STAROSTNI SKUPINI 15 LET

2002-03	Institucije ali osebe, ki učijo 15-letnice uporabo računalnika			
	V šoli	S prijatelji	Z družino	Same
	% deklet	% deklet	% deklet	% deklet
EU 27				
Avstrija	53,1	16,2	25,5	11,8
Belgija	:	:	:	:
Bolgarija	:	:	:	:
Ciper	:	:	:	:
Česka	45,8	21,6	17,6	12,5
Danska	25,4	30,0	6,6	15,7
Estonija	:	:	:	:
Finska	29,8	31,1	13,0	13,4
Francija	:	:	:	:
Nemčija	18,2	36,4	7,6	19,0
Grčija	53,3	10,8	31,6	7,3
Madžarska	65,8	15,6	34,4	12,5
Irska	30,2	27,4	21,7	20,8
Italija	32,6	24,6	17,9	17,9
Latvija	50,4	17,2	30,9	9,9
Litva	:	:	:	:
Luksemburg	:	:	:	:
Malta	:	:	:	:
Nizozemska	:	:	:	:
Poljska	57,6	11,4	39,8	8,4
Portugalska	17	22,9	12,6	15,5
Romunija	:	:	:	:
Slovaška	33,1	30,9	14,7	16,5
Slovenija	:	:	:	:
Španija	:	:	:	:
Švedska	6,7	34,4	2	14,5
Velika Britanija	44,6	24,7	:	20,6

Vir: Schlüter, 2005: 5.

Tabela 8. DELEŽ DEKLET V STAROSTNI SKUPINI 15 LET, KI ZELO USTREZNO OPRAVLJAJO ŠTIRI SPECIFIČNE AKTIVNOSTI NA RAČUNALNIKU

2002-03	% 15-letnic, ki zelo ustrezno opravljajo štiri aktivnosti			
	Nalaganje datotek	Pripenjanje dokumenta v e-sporočilu	Uporaba power pointa	Izdelava spletne strani
	% deklet	% deklet	% deklet	% deklet
EU 27				
Avstrija	87,0	65,2	64,9	22,1
Belgija				
Bolgarija				
Ciper				
Češka	63,6	50,7	21,6	22,7
Danska	49,6	51,6	36,2	25,4
Estonija				
Finska	44,2	43,6	28,2	13,5
Francija				
Nemčija	69,3	51,3	26,1	21,4
Grčija	40,8	26,4	30,1	13,6
Madžarska	37,9	25,8	22,2	9,3
Irska	50,2	31,1	41,2	15,1
Italija	51,7	33,4	43,3	13,1
Latvija	31,3	24,1	20,4	18,0
Litva				
Luksemburg				
Malta				
Nizozemska				
Poljska	59,3	40,2	42,4	27,5
Portugalska	40,8	43,3	52,2	13,5
Romunija				
Slovaška	33,3	17,7	13,5	20,5
Slovenija*	91,0	61,0	:	16,0
Španija				
Švedska	74,6	67	43,9	14,8
Velika Britanija		66,6	51,1	27,2

Vir: Schlüter, 2005: 8.

Slovenija: podatki so za leto 2006, zajemajo starostno skupino 10-15 let.

Učenje in poznavanje kibernetkega zapisa in komunikacije je povezano z eksperimentiranjem, ustvarjalnostjo in drznostjo. To so kvalitete, ki lahko vodijo k bolj inventivni in vsebinski uporabi računalnikov. Glede na podatke o tem, kako se dekleta naučijo rabe računalnikov in kako jih uporabljajo, vidimo slabšo opremljenost deklet za bolj avtonomne in kompleksnejše nalo-

ge. To je pomemben podatek, saj priča o zaostajanju deklet na področju sodobnih kulturnih kompetenc.

Očitno je, da se sposobnosti in talenti deklet ne izražajo ustrezno v njihovih študijskih in poklicnih izbirah. Razkorak med talenti in izbirami je preprosto prevelik, da bi ga lahko pripisali nekakšnim endogenim faktorjem ali naključnim zunanjim dejavnikom. Analiza razlik med uspešnostjo deklet pri šolanju, njihovimi talenti in izbiro področja izobraževanja in usposabljanja ter spolnih razlik v računalniški pismenosti kaže na ideološke pritiske, ki v šoli delujejo skozi implicitni pouk (*hidden curriculum*) (Ule, 1988). Dokaz za diskriminacijsko spolno pripisovanje in predpisovanje vlog (tj. ideološko indoktrinacijo) je dejstvo, da dominantne študijske izbire natanko ustrezajo prevladujočim predstavam o »ženskam primernih« šolanjih in poklicih. Seveda obstajajo tudi sorodni predsodki pri fantih glede domnevno »moških« šolskih smeri študijih in poklicev. Tudi razmerja med računalniškimi kompetencami pri dekletih in fantih pričajo o učinkih diskriminacijske tradicionalne socializacije v odnosu do računalniške tehnologije, ki je nenazadnje samostojno področje posrednješolskega in visokošolskega izobraževanja.

Seksualno ospoljenje⁶ kot pomemben dejavnik neenakosti v izobraževanju

Vladajoče kulturne norme in predsodki torej omejujejo izobraževanje in sprevačajo poklicne talente, želje in ambicije deklet, pri čemer so ti pritiski še zlasti usodni za dekleta iz socialno šibkejših slojev. Delež revnih deklet v EU narašča, prav tako je vse večji tudi prepad med tistimi, za katere je visoka izobrazba samoumevna stvar, in ostalimi, ki ne morejo nadaljevati šolanja.

Revnejša dekleta pa doživljajo tudi močnejše prikrito in subtilno nasilje okolja v zvezi z ohranjanjem tradicionalnih ženskih vlog. Glede na to, da se dekleta v proučevanem obdobju (pretežno starost 15 let) oblikujejo v odrasle osebe skozi intenzivno seksualno formiranje, se nam zdi smiselno doslej predstavljene analize primerjati z značilnostmi spolne vzgoje v šolah.⁷ Študija »Spolno izobraževanje in vzgoja v Evropi« (IPPF, 2006) kaže na veliko diskrepanco med leti, pri katerih se formalno začne šolska spolna vzgoja, in med leti dejanskega pridobivanja informacij in ozaveščanja na področju spolne vzgoje.

⁶ Poslovenjen koncept »ospoljenje« je bil predstavljen v sintagmi »ospolnjeno sebstvo« v znanstveni monografiji o menstruaciji avtorice R. Šribar (Šribar, 2004: 14). Gre za slovenski prevod angleškega izraza *sexing the self* (Probyn, 1993: 1), ki je bil apliciran v okviru obravnave dinamičnega razmerja med substancionalno telesnostjo in diskurzom. Koncept ospoljenega sebstva ni identičen s konceptom *gendered sebstva*, v kolikor je slednje mišljeno kot zgolj diskurzivno telo.

⁷ Znanstveno relevantni in evropsko primerljivi podatki za Slovenijo niso bili oblikovani, saj je Slovenija poleg Malte edina država članica EU, ki na noben način ni bila vključena v pregledno študijo IPPF (International Planned Parenthood Organisation) v okviru projekta SAFE (»Sexual Awareness for Europe«).

Tabela 9: SPOLNA VZGOJA: STATUS, STAROST FORMALNE/DEJANSKE VKLJUČITVE OTROK.

	Obvezna spolna vzgoja	Starost, pri kateri se spolna vzgoja uradno začne	Starost, pri kateri je bila spolna vzgoja sprejeta
Avstrija	Ne	10	11,6
Belgija	Da	6	12,5
Bolgarija	Ne	11	13,3
Ciper	Ne	14	:
Češka	Da	7	13,7
Danska	Da	12	12,2
Estonija	Da	10	:
Finska	Da	7	11,8
Francija	Da	6	13,1
Nemčija	Da	9	11,3
Grčija	Da	6	13,3
Madžarska	Da	10	12,8
Irska	Da	6	12,5
Italija	Da	14	12,6
Latvija	Da	11	:
Litva	:	:	:
Luksemburg	Da	6	:
Malta	:	:	:
Nizozemska	Da	13	12,1
Poljska	Ne	12	13,1
Portugalska	Da	5	:
Romunija	:	:	:
Slovaška	Da	12	12,5
Slovenija	:	:	:
Španija	Ne	14	12,8
Švedska	Da	6	12,1
Velika Britanija	No	5/7	12,1

Vir: »Sexuality education in Europe - A reference guide to policies and practices«

Iz tabele je razvidno, da samo v Španiji, na Nizozemskem in v Italiji otroci in najstniška populacija pridobi znanje in druga čustveno mentalna orodja na področju poznavanja spolnosti, preden se dejansko prične spolna vzgoja v šoli. V vseh drugih državah EU, ki so bile vključene v študijo in so posredovale obravnavane podatke, je razmerje obratno. Zelo velike razlike med dejanskimi in formalnimi leti začetka spolne vzgoje beležijo v Belgiji, na Cipru, Češkem, Finskem, v Franciji, Grčiji, na Irskem, Švedskem in v Veliki Britaniji. Ne glede na to, kaj navedene države poročajo o kakovosti spolne vzgoje v osnovnih in srednjih šolah, pričujoča razlika priča o neuspehu informiranja in ozaveščanja na področju spolnosti.

Kvaliteta postane še bolj vprašljiva ob upoštevanju drugih parametrov, predvsem tistih, ki se nanašajo na marginalizirane skupine otrok. V skladu z odgovori na vprašalnik, ki ga je ustreznim uradom oziroma ministrstvom držav članic EU poslal Urad za enake možnosti,⁸ je le v šestih državah od osemnajstih, kolikor jih je odgovorilo na vprašalnik, v spolno vzgojo na primarni in sekundarni stopnji šolanja vključeno ozaveščanje deklic glede odnosa do telesne samopodobe.⁹ Revni in druge skupine, ki so občutljive za revščino (begunci, migranti, etnične manjšine, hendikepirani), so prikrajšani tudi v intimnih in seksualnih razmerjih. Vzrok je v slabši dostopnosti zdravstvenih storitev in informacij o spolnosti iz drugih, zunajšolskih virov. Navedeni slabi pogoji seksualnega ospoljenja teh skupin mladih krepijo tradicionalne predstave o spolnosti in seksualnih vlogah in kulturno zaznamovane diskriminacijske ter tudi destruktivne spolne prakse. Našteti dejavniki so uničujoči predvsem za življenja deklet, saj pogosto vodijo k zgodnji nosečnosti, zgodnjemu rojevanju, spolno prenosljivim infekcijam in v spolno zlorabo. Zlasti zgodnja nosečnost z zgodnjim rojevanjem ima za posledico prekinitev šolanja oziroma usposabljanja za poklic, kar praviloma pomeni obsodbo na slabe življenjske okoliščine in reproduciranje začaranega kroga revščine (primerjaj PAI, 2007). A vendar le v sedmih od držav EU, ki so posredovale podatke, šolska spolna vzgoja vključuje posebno perspektivo marginaliziranih skupin otrok in mladih. Le Belgija in Italija pa upoštevata različne družbeno kulturne determinante seksualnega ospoljenja vseh poglobitnih robnih skupin.

Spolne vloge v seksualnosti, ki so ideološko utemeljene v »naravni« deklini pasivnosti in deški aktivnosti, obvladovanju spolnih relacij, konvergirajo z drugimi področji zasebnega življenja. Deklice in dekleta so tako, na primer, pogosto obremenjena z dodatnimi deli doma, kar jim jemlje čas za redno in dopolnilno izobraževanje ter uporabo sodobnih informacijsko-komunikacijskih tehnologij. Hkrati se v manjši meri kot dečki ukvarjajo z neformalnim izobraževanjem zunaj izobraževalnih institucij, kot je na primer spontano in/ali poljudno učenje v prostem času. Navedeni manko lahko pomembno vpliva na njihovo nadaljnje izobraževanje in poklicno kariero, saj mladi čedalje večji delež pomembnih znanj pridobijo z neformalnim *peer to peer* izobraževanjem. Zaradi pospešenega preusmerjanja sodobnih razvitih družb v nove tehnologije in družbo znanja so navedene razlike v odraščanju za dekleta še toliko bolj obremenilne.

⁸ Vprašalnik z naslovom »Questionnaire by the forthcoming Slovenian Presidency on the EU member states' socio cultural conditions of the status of the girl child related to the promotion of gender equality for the EU follow-up of Beijing PjA« in pridobljeni podatki so interno gradivo UEM.

⁹ Spolna vzgoja tematizira zunanost telesa z deklini perspektive v Belgiji, na Cipru, v Nemčiji in Grčiji, v Latviji, Romuniji ter Veliki Britaniji.

Sklep

V dveh pomembnih dokumentih OZN, ki zadevajo družbeno enakost žensk in deklet in izhajajo iz pekinške platforme za delovanje, tj. v »Sprejetih zaključkih Komisije za status žensk na kritičnih področjih, opredeljenih v Pekinški platformi za delovanje 1996–2005« in »Sprejetih zaključkih o preprečevanju vseh oblik diskriminacije in nasilja nad deklicami« (2007),¹⁰ je bila postavljena zahteva po tem, da vlade posvetijo večjo pozornost izobraževanju deklet v naravoslovno-matematičnih, tehniških in informacijskih vedah. Izrecno je bilo poudarjeno, da morajo imeti ženske enakopraven dostop do takšne izobrazbe na vseh ravneh izobraževanja, vključno z uporabo modernih tehnologij. Poudarjena je bila vloga spolno nediskriminacijskega pouka na vseh ravneh izobraževanja in poklicnega usposabljanja. Takšna napotila so gotovo na mestu, vendar opozarjamo, da so bile podobne ugotovitve in zahteve podane že v Unescovi študiji (Unesco, 1994: 13–54), a do večjih sprememb ni prišlo. Življenjsko izkustvo je spolne delitve glede izbire študija in poklicev medtem ponekod še utrdilo.

Neučinkovitost mednarodnih strateških usmeritev in tudi nekaterih že oblikovanih državnih politik kaže, da gre za težji in globlji problem, ki temelji v globoko ukoreninjenih, diskriminacijsko oblikovanih tradicionalnih spolnih vlogah in predsodkih, ki se nanašajo na pomen in vsebino znanj in strokovnih kompetenc, smeri izobraževanja in poklicev. Ne gre le za to, katera »dela« in »poklici« so bolj primerni za ženske in kateri bolj za moške, temveč za to, kakšen je dejanski status žensk in moških in vrednotenje njihovega prispevka v družbenem življenju in razvoju. Dominantne konstrukcije spolov in predsodki ohranjajo predstavo o moških kot subjektih inovacijskih in produkcijskih procesov in ženskah kot osebah, ki »skrbijo« za socialno reprodukcijo na vseh ravneh. Ne glede na to, koliko deklet se šola in izobražuje in kako uspešne so pri študiju in kasneje v svojih poklicnih naporih, vlada-joče konstrukcije dekleta oziroma ženske v izobraževanju in pri delu vztrajajo. Navedeni podatki kažejo, da se v zadnjih desetletjih njihov vpliv ni bistveno zmanjšal.

Kot ugotavljajo analitiki in analitičarke odraščanja, tudi samo vztrajanje v izobraževalnem procesu pogosto ni rezultat osebnih preferenc, temveč zgolj učinek pomanjkanja možnosti na trgu delovne sile. Obenem izobraževanje in procesi kvalificiranja v dekletih pogosto zbujejo nerealna pričakovanja, jim ponujajo nerealne poklicne kariere in zaposlitvene garancije. Dobri poklicni in zaposlitveni obeti za dekleta so običajno povezani z velikanskimi

¹⁰ Gre za že navedeni strateški dokument z izvirnim naslovom »Agreed conclusions on the elimination of all forms of discrimination and violence against the girl child«, in za predhodno strategijo »Agreed Conclusions of the Commission on the Status of Women on the Critical Areas of Concern of the Beijing Platform for Action 1996–2005«, ki je nastajala v navedeni časovni periodi.

izobrazbenimi zahtevami, samodokazovanjem in izkoriščanjem socialnih omrežij, ki jim olajšajo dostop do prestižnih delovnih mest (Aapola, Gonick, Harris, 2005: 75). Ni čudno, da zlasti dekleta iz višjih družbenih slojev poudarjajo individualne napore kot ključni razlog njihove poklicne uspešnosti (Aapola, Gonick, Harris, 2005: 76). Te »zgodbe o uspehu« delujejo sugestivno tudi na nižje sloje deklet, tako da jih sprejemajo, čeprav nimajo enakih možnosti za njihovo uresničevanje. Posledično morebitne neuspehe pripisujejo svojim slabostim. Pritisk na »pravo« izbiro na restrukturiranem trgu dela je velik, ker so tudi tveganja in njihove posledice velike.

Za evropski prostor je značilno, da se socialni pritisk v zvezi s poklicnim uspehom širi in se s fantov in moških prenaša tudi na dekleta. V sodobnih deindustrializiranih družbah ti pritiski povzročajo kritična, a hkrati mnogokrat družbeno regresivna preizpraševanja, ali je prizadevanje za dobro izobrazbo, poklicne kvalifikacije in uspešno poklicno kariero res tisto, kar je v življenju žensk najvrednejše. Poudarjanje osebnostne rasti in odnosov, skrbi za zdravje, pojavnost in vsakdanjo dobrobit ima pogosto funkcijo blaženja kriz zaradi nemožnosti stabilnega materialnega blagostanja in poklicne realizacije in uspeha.

Domnevamo, da v sodobnih družbah subtilno nasilje diskriminacijskih tradicionalnih spolnih vlog ne deluje toliko na ravni neposrednih vsiljevanj ali preprečevanj določenih življenjskih vzorcev in odločitev. V večji meri gre za tiha pričakovanja in artikulacije ideologije spolno »naravnega«. Oboje učinkuje tudi na ravni implicitnih samopodob; slednje so vcepljene že v zgodnjem otroštvu, med šolanjem pa se še okrepijo s pomočjo prikritega vzgojnega načrta. Prikrit vzgojni načrt pa je tudi stvar vsakodnevnega doživljanja v družinah, stikih z vrstniki in vrstnicami ter v razbiranju medijskih podob. Potemtakem gre bolj za učenje socialnih vlog na ravni neposrednih odnosov med ljudmi in tihih vedenjskih pravil kot za učenje vsebin ali izrecnih norm. Prav »odučevanje« od učinkov *hidden curriculum* je izjemno težavno in zahtevno početje, saj terja deprogramiranje utečenega ravnanja in utečenih predpostavk tako na ravni posameznikov oziroma posameznic in njihovih mikrookolij kot na ravni socialnih institucij. Danes torej dekonstruiranje in rekonstruiranje spolnih vlog in statusov ni prav nič lažje, kot je bilo deset, dvajset ali trideset let nazaj. Nasprotno, naraščajoča moč kapitala kot osrednjega gibalca vseh nivojev družbenega strukturiranja se kar najbolj opazno in učinkovito odraža tudi v utrjevanju tradicionalnih spolnih pozicij in funkcij. Zato je opisano problematiko pomembno prenesti z nivoja osebnega na nivo javnega in jo strateško reševati v najširšem družbeno-političnem okviru.

LITERATURA

- Aapola, S., Gonick, M., Harris, A. (2005): *Young Femininity. Girlhood, Power and Social Change*. Houndmills in New York: Palgrave.
- Johnson, L. (1993): *The Modern Girl*. Sidney: Allen and Unwinn.
- Lešnik, B. (1999): The Epistemological Black Hole or How to Conceive Everyday Life. V Grilc, U. (ur.), *Epistemology II (Topos)*, 25–46. Ljubljana: ISH-Fakulteta za podiplomski humanistični študij.
- Pfau-Effinger, B. (1998): Gender Cultures and the Gender Arrangement: A Theoretical Framework for Cross-National Gender Research Innovation, 11 (2): 147–162.
- Pipher, M. (1994): *Reviving Ophelia: Saving the Selves of Adolescent Girls*. New York: Grosset in Putnam.
- Probyn, E. (1993): *Sexing the Self: Gendered Positions in Cultural Studies*. London in New York: Routledge.
- Schlüter, P. W. (ur.) (2005): How boys and girls in Europe are finding their way with information and communication technology? Dostopno prek <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice/showPresentation?pubid=069EN>.
- Šribar, R. (2004): O menstruaciji: Telo v diskurzu, diskurz v telesu. Ljubljana: Delta.
- Šribar, R., Ule, M. (2008): Status and social opportunities of the girl child : expert study. Ljubljana: University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences.
- Ule, M. (1988): *Mladina in ideologija*. Ljubljana: DE.

Viri

- A Measure of Survival: Calculating Women's Sexual and Reproductive Risk. Population Action International. Dostopno preko http://www.populationaction.org/Publications/Reports/Measure_of_Survival/Summary.shtml.
- Action for Equality, Development and Peace: Platform for Action. Fourth World Conference on Women. Beijing, September 1995. Dostopno preko <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/index.html>.
- Agreed Conclusions of the Commission on the Status of Women on the Critical Areas of Concern of the Beijing Platform for Action 1996–2005. Department of Economic and Social Affairs, Division for the Advancement of Women. ST/ESA/304, str. 67–75. Dostopno preko <http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900SID/JBRN-6ZWKVE?OpenDocument>.
- Agreed conclusions on the elimination of all forms of discrimination and violence against the girl child. Commission on the Status of Women. Economic and Social Council Official Records. E/2007/27-E/CN.6/2007/9, Supplement No. 7. Dostopno preko <http://www.google.si/search?hl=sl&q=Agreed+conclusions+on+the+elimination+of+all+forms+of+discrimination+and+violence+against+the+girl+child&btnG=Iskanje+Google&meta=>.
- Communication from the Commission Towards an EU Strategy on the Rights of the Child. Commission of the European Communities. Brussels, 4. 7. 2006. COM (2006) 367 final. Dostopno preko <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/266&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

- Education of Girls and Women in Europe. Contribution of UNESCO to the European Conference on Women. September 1994. Dostopno preko <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001029/102969E.pdf>.
- Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/edtr/educ/educ_isced97&language=en&product=EU_MASTER_education_training&root=EU_MASTER_education_training&scrollto=0.
- Konvencija o otrokovih pravicah. OZN. Dostopno preko <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105>.
- Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. OZN. Dostopno preko http://www.uem.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/enake_moznosti_zensk_in_moskih/konvencija_o_odpravi_vseh_oblik_diskriminacije_zensk/.
- OECD - PISA 2006, http://www.pisa.oecd.org/document/2/0,3343,en_32252351_32236191_39718850_1_1_1_1,00.html.
- Sexuality Education in Europe: A reference guide to policies and practices. IPPF-International Planned Parenthood Federation. 2006. Dostopno preko http://www.euro.who.int/Document/RHP/SexEd_in_Europe.pdf.